

розумінню та доброзичливості, а також запроваджує особистісно орієнтований підхід до навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко Л. Активізація пізнавальної діяльності учнів шляхом упровадження інтерактивного навчання на уроках історії. *Історія в рідній школі*. 2015. № 11. С. 10–13.

2. Баханов К.О. Організація особистісно орієнтованого навчання : монографія. 2008. 159 с.

3. Біла С.Я. Методи навчання історії в школі: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». 2009. 492 с.

4. Богачик Г. Традиції та інновації у викладанні суспільних дисциплін. *Історія України*. 2005. № 36. С. 2–3.

5. Пометун О. Методика навчання історії в школі : навчальний посібник. Київ : Генеза, 2006. 328 с.

6. Інтерактивні методи навчання : навчальний посібник / за загальною редакцією П. Шевчука і П. Фенриха. Щецін : Видавництво WSAP, 2005. 170 с.

7. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. № 5–6. С. 7–11.

8. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник : авт.- уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : А.П.Н.; 2002. 136 с.

9. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії : навчально-методичний посібник. Харків : Видавнича група «Основа»: «Тріада+», 2007. 192 с.

ОСВІТА В НІМЕЧЧИНІ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В НІМЕЦЬКИХ ШКОЛАХ

Степан ФАРИМА
м. Дрогобич

Уже декілька десятиліть Україна реформує свою систему освіти, довготривалі і для багатьох «болючі» процеси намагаються охопити весь спектр предметів, програм і підручників, створивши комфортні умови навчання. Завданнями української освіти є: забезпечення умов для набуття компетентностей (ключових і предметних); формування патріотизму, самосвідомості, людських та національних цінностей демократичного, плюралістичного суспільства; оволодіння базовими знаннями.

Загалом всі останні кроки в реформуванні спрямовані на зближення з Європою, її цінностями, системами. Але Європа не є одноманітною, одноликою. ЄС – це двадцять сім держав з різними поглядами на світ, історичним минулим, теперішнім, економічним, соціальним, демографічним становищем та релігією.

У цій публікації розглядатиметься одна з найпрогресивніших держав ЄС і світу загалом, одна з передових економік – Німеччина, з її унікальною системою освіти з перспективи звичайних людей, які навчалися у тамтешніх школах і мають різне ставлення. Особлива увага приділяється вивченню історії в силу двох невдалих агресивних війни, що розпочиналися Німеччиною.

1. *Загальні риси системи освіти в Німеччині.* Освіта в Німеччині, як і освіта в Україні, складається з дошкільної; загальної середньої; позашкільної освіти; професійно-технічної; вищої; післядипломної. Що цікаво, Німеччина як батьківщина

дитсадків, майже не має державних дошкільних закладів і більшість, якщо не всі, є приватними.

Після дитсадків іде розгалужена шкільна система, її досить лаконічно проте влучно описують С.О. Сисоєва та Т.С. Кристопчук: «Середні школи ФРН поділяються на п'ять основних типів: гімназія, реальна школа, головна школа, професійна школа і загальна школа. Найбільш престижним типом середньої школи є гімназія (Gymnasium), диплом якої дозволяє без вступних іспитів вступити на більшість факультетів університету. Як правило, гімназії спеціалізуються на гуманітарній освіті. Реальна школа (Realschule) також має достатньо високий статус і дає професійну освіту у галузі обслуговування, торгівлі і державної служби. Високий бал, одержаний за результатами навчання у реальній школі, дозволяє вступити до старшого класу гімназії, а потім – до університету. Головна школа (Hauptschule) призначена, в основному, для учнів, які не передбачають продовження своєї освіти в університеті. Професійна школа (Professionalschule) також орієнтована переважно на учнів, які прагнуть оволодіти тією чи іншою робочою професією і не планують здобувати вищу освіту. Загальна школа поєднує різні особливості гімназій і реальних шкіл, що дозволяє здобувати одночасно гуманітарну і технічну освіту. Учні загальних шкіл, які склали іспити за програмою гімназії, одержують можливість вступити до університету» [5, с. 110].

М.І. Гагарін вказує, що систему німецької освіти можна схематично показати так: початкова школа (4 роки) – середня школа (8-річне реальне училище або 9-річна гімназія) – вища школа (університети, педагогічний заклад вищої освіти, вища школа мистецтв або вищий технічний навчальний заклад) [2, с. 53].

Особливість німецької системи освіти проявляється також у її федеративності. Кожна з 16 федеративних земель веде власну освітню політику, а міністерства освіти в класичному українському розумінні не існує. Представники кожної землі складають Постійну конференцію міністрів освіти і культури, яка і займається освітніми справами в державі. Така самостійність кожної землі породжує велетенську кількість програм. Так, в навчанні історії: «Сучасний історик Е. Фукс із університету Мангейма зазначав, що потрібна певна централізація навчальних програм та розробка загальних стандартів, обов'язкових для всіх земель. За його підрахунками, станом на 1995 р. існувало 2000 шкільних програм з історії, до їх розробки залучаються від 30 до 120 співробітників відповідних методичних структур, а тому централізація програм необхідна бодай з економічних міркувань» [3, с. 63].

Детальніше про основи німецької освіти, пропозиції та перспективи можна ознайомитись в Навчальній програмі для гімназій / середніх шкіл на прикладі федеральної землі Баден-Вюртемберг [6], що на південному заході Німеччини.

2. *Німецька освіта з погляду німців.* Найкраще зрозуміти ситуацію в якій перебуває німецька освіта у відносному теперішньому можна лише в самих німців. Тож перейшовши на форум-платформу Reddit, можна отримати інформацію з перших уст.

На форумі Reddit, де обговорюється все – від політики та спорту до мікроекономіки та відеоігор, знаходимо два заголовки про німецьку освіту словами реальних людей, захованих під масками зефіроподібних аватарів та хитрозакручених нікнеймів. Ці дві теми розміщуються в одному великому розділі r/AskAGerman, де люди з усього світу цікавляться Німеччиною. Важливо зазначити, що Reddit сповідує філософію інтернет

безпеки та анонімності, тож люди не використовують справжніх імен.

Перший заголовок: «German history in German schools?» [7], який започаткував бразилець Mon_erdon; другий, започаткований ліванською дівчиною, яка цікавиться Німеччиною: «What's your opinion on the German schooling system?» [8].

Користувач **fzvo** ділиться таким: «У багатьох федеральних землях є інтегрована школа (integrierte Gesamtschule), яка поєднує в собі реальну школу та гімназію, і ви можете вільно переходити з однієї програми на іншу.

Коли я ходив до школи у 2000 р., вони вважалися менш якісними, ніж гімназії, але, можливо, це був просто снобізм [8].

Adhesive_Duck420 додає: «Важливим аспектом, який ви, можливо, пропустили, є те, що німецька система шкільної освіти пропонує учням можливість переходу до іншої школи залежно від їхніх здібностей та прогресу. Якщо учень демонструє виняткові успіхи в навчанні або демонструє потребу в іншому освітньому середовищі, він може перейти між різними типами шкіл.

Така гнучкість дозволяє вносити корективи та визнає, що потенціал та інтереси дитини можуть розвиватися з часом» [8].

Його доповнює користувач **dnizblei**: «(...)навіть якщо ви не перейдете протягом перших 9 років, у вас все одно є шанс обрати «2. Bildungsweg», що означає, що ви можете відвідувати більш комплексні школи після Hauptschule, що в кінцевому підсумку призведе до потенційної можливості навчатися в багатьох університетах.

Двоє моїх найближчих друзів зробили саме так і заробляють набагато більше за середньостатистичних викладачів (в ІТ та продажах).

Якщо ви не хочете вчитися, ви також можете отримати звання «майстра», що дає вам можливість заснувати компанію в певній галузі (наприклад, будівництво)» [8].

Про що свідчать ці три коментарі? В Німеччині, як і в Україні, сформувалось уявлення про «престижні» та «непрестижні» професії. Як і в Україні, там бракує людей, навчених точним, прикладним наукам. Цей дефіцит спонукає наймати на професії медсестр, будівельників, інженерів емігрантів. Причина поділу на «престижні» та «непрестижні» багатьма розглядається як наслідок поневолення частини Німеччини СРСР у минулому столітті, але така проблема існує і в інших європейських країнах, тож варто це розглядати більш глобально. Дефіцит робочої сили в Європі спричинений низкою факторів, серед яких старіння населення, зменшення кількості молодих людей, які вступають на ринок праці, та брак кваліфікованих працівників: Оскільки люди в Європі живуть довше, вони довше залишаються на ринку праці. Це означає, що все менше молоді виходить на ринок праці. Загалом можна виділити такі фактори: соціальні стереотипи (деякі професії можуть страждати від стереотипів і упереджень, що впливають на їхній статус. Наприклад, традиційно жіночі професії або професії, пов'язані зі звільненими робітниками, можуть мати низький статус через соціокультурні упередження); Заробітна плата (престижні професії, як правило, оплачуються краще, ніж непрестижні, але останніми тенденціями стала висока конкурентність; Суспільне визнання (престижні професії часто супроводжуються вищим статусом та загальним визнанням у суспільстві).

Дедалі більше поширюється думка: «Що б не сталося далі, епоха, в якій наступні покоління німців підвищували свій життєвий рівень завдяки постійному розширенню робочої сили, наближається до завершення» [9].

Цю тему розвивають наступні користувачі.

alexelso: «Я вважаю, що ця система (система освіти) змушує дітей приймати кар'єрні рішення занадто рано, і часто вони залишаються недостатньо освіченими і застрягають з обмеженими можливостями у дорослому віці, якщо вони не отримали найвишого рівня доуніверситетської освіти. Моя дружина не дуже задоволена своєю кар'єрою, але вона обрала її у 15 років, і зараз у неї дуже обмежені можливості для покращення кар'єрних аспектів, тому що вона має лише 10 класів освіти та спеціальну освіту, пов'язану з кар'єрою. Я вважаю, що діти повинні закінчити 12 років формальної шкільної освіти, а потім вирішувати, чи здобувати їм університетську освіту, чи ні» [8].

momiji13: «Я думаю, що головною помилкою тут є припущення, що Haupt- або Realschule за своєю суттю гірші за гімназію. Так, гімназія готує вас до академічної кар'єри. Але чи справді це найкраще в наш час?

Діти навчаються по-різному, але це не означає, що вони менш розумні чи менш здібні.

Професійна робота тут високо цінується, зараз, мабуть, навіть більше, ніж будь-коли. У моєму поколінні (діти 80-х) кожен намагався відправити свою дитину до гімназії, а потім до університету. Зараз ми маємо безліч бакалаврів і магістрів, яким важко знайти роботу через надто високу конкуренцію, і в той же час не вистачає кваліфікованих робітників майже в усіх інших сферах, які не є академічними.

Я маю ступінь доктора філософії. Так, я заробляю більше, ніж хтось без наукового ступеня. І мої кар'єрні можливості безмежні. Гарзд. Але я також провчився 12 років в університеті і не почав заробляти належні гроші, поки мені не виповнилося 30. До того ж, багато вакансій для мене також можуть бути заповнені магістрами (бо вони дешевші за мене), або більш досвідченими людьми з докторським ступенем, ніж я. Ринок праці дуже конкурентний для

мене (особливо як для фертильної самотньої жінки, яка ще не має дітей). З іншого боку, медсестри, які доглядають за хворими, дуже потрібні (просто як приклад). Вони можуть обирати собі роботодавця, отримувати пільги і дуже добре платять (хоча й недостатньо добре за ту важку роботу, яку вони виконують, зважаючи на брак робочої сили).

Шкільна система, безумовно, потребує реформування, але я вважаю, що в цілому вона є хорошою. Нам потрібні менші класи і більше вчителів, і, можливо, сортування слід проводити пізніше, ніж зараз. Але загалом я вважаю, що це нормальна система» [8].

І знову ж ситуація дуже близька до українських реалій. Зараз, станом на 2023 р., активно ведуться обговорення щодо вибору предмету дітьми в школах, проте це розглядається через призму ЗНО/НМТ (є побоювання, що учні вибиратимуть гуманітарні предмети, бо їх легше вивчати).

3. *Вивчення історії в Німецьких школах.* Як би це не було іронічно, але надалі йтиметься саме про гуманітарну гілку в шкільній освіті Німеччини – вивчення історії. «В країні панує культ навичок самостійного вивчення історії. Велика роль відводиться роботі з першоджерелами, підручники формуються не на основі авторського тексту, а на базі організації самостійної навчальної діяльності школярів. Ці трансформації не викликали громадських і наукових дискусій, як це було у США та Великобританії, не лунали голоси захисників національної історії. Головна причина такого стану справ полягає у тому, що гіркий досвід націонал-соціалізму та комуністичної влади у Східній Німеччині викликав у істориків «стійку алергічну реакцію» на прагнення держави надати викладанню історії «політичну чи ідеологічну орієнтацію» [3, с. 60].

У німецьких початкових школах історія викладається лише у поєднанні з іншими предметами, такими як біологія, хімія, географія та фізика. У деяких землях історія викладається як

окремий предмет з 5-го класу, а в Баварії – з 7-го. У кожній німецькій землі мають власні альтернативні програми, але є одна спільна риса. Дві години уроків історії на тиждень (базовий рівень) та 5 годин на тиждень (для учнів, які обирають предмет за вибором для поглибленого вивчення).

Як навчальну програму пам'ятають самі німці?

muehsam: «У мене були уроки історії з 6-го по 13-й клас. Вона була організована за хронологічним принципом, хоча останні кілька століть проходили двічі

6-й клас: античність, приблизно до 500 року

7-й клас: середні віки, від 500 до 1500 року

8 клас: ранній модерний період, приблизно до Французької революції

9 клас: Французька революція до початку Першої світової війни

10 клас: 20 століття, тобто Перша світова війна, Веймарська республіка, Друга світова війна, повоєнна епоха.

11–13 класи – ті самі періоди, що й у 9-му та 10-му класах, тільки більш детально і з акцентом на більш конкретних подіях та темах, оскільки ми вже знали загальну схему.

Ми також говорили про колоніалізм загалом, особливо про французький та британський. Я чітко пам'ятаю "тристоронню торгівлю" між Європою, Африкою та Америкою, коли рабів вивозили з Африки до Америки, сировину – з Америки до Європи, а частину вироблених товарів вивозили до Африки, щоб заплатити за рабів» [7].

Важливо наголосити, що деякі гімназії мають не 12-річну а саме 13-річну систему, інше, на чому варто зосередити увагу, так це повторення матеріалу попередніх років у 11–13 класах, про які згадує користувач форуму, такий підхід не є чимось дивним у багатьох європейських країнах і називається концентричним. Для вступу до закладів вищої освіти потрібно мати атестат про

середню освіту, який буває трьох типів: «загальний» (дає право вступу до всіх закладів вищої освіти); «фаховий» (дає право вступу на певні спеціальності); документ для вступу лише у вищі фахові школи чи на відповідний факультет загальноосвітнього університету. Перші два видаються після закінчення гімназії чи відповідного до неї професійного закладу з тривалістю навчання 13 років. Третій отримують після навчання тривалістю 12 років у профшколах.

Концентричний підхід передбачає вивчення історії у школах певними етапами (концентрами) після завершення яких в учня складається загальне розуміння епохи. В старших класах до деяких тем повертаються заново для поглибленого вивчення, у випадку Німеччини це ХХст., але про це буде згадуватися нижче.

«Концентрична структура вивчення історії розрахована на дво-, триразовий розгляд одних і тих самих хронологічних відрізків історичного минулого, кожного разу підвищуючи рівень аналізу. Насправді ні та (лінійна), ані інша структура освіти не існують у чистому вигляді: всередині концентрів вивчення історичного минулого переважно будується лінійним принципом, а поєднання елементарних (пропедевтичних) і тематичних курсів історії вказує на присутність елементів концентрів усередині лінійної системи» [4, с. 41].

Кількість програм, як уже згадувалось, досить велика, але для прикладу наведемо навчальну програму з історії для гімназій у Баден-Вюртемберзі [6]:

3.1 Класи 5/6

3.1.0 Орієнтація в часі

3.1.1 Перша зустріч з історією

3.1.2 Єгипет – культура і висока культура

3.1.3 Греко-римська античність – співіснування в полісі та імперії

3.1.4 Від пізньої античності до європейського середньовіччя – нові релігії, нові імперії

3.2 Класи 7/8

3.2.0 Орієнтація в часі

3.2.1 Європа в Середньовіччі – життя в аграрному суспільстві та зустрічі з іноземцями

3.2.2 Перехід до Нового часу – нові світи, нові горизонти, нове насильство

3.2.3 Французька революція – громадянство, розум, свобода

3.2.4 Європа після Французької революції – громадянство, національна держава, конституція

3.2.5 Індустріальна національна держава – прорив модерну

3.2.6 Імперіалізм і Перша світова війна – європейське прагнення до влади і нова епоха

3.2.7 Європа у міжвоєнний період – прорив і поразка демократичної конституційної держави

3.3 Класи 9/10

3.3.0 Орієнтація в часі

3.3.1 Націонал-соціалізм і Друга світова війна – знищення демократії та злочини проти людяності

3.3.2 ФРН і НДР – дві держави, дві системи в розділеному світі

3.3.3 Чужі кімнати? Колишні імперії та їхні сучасні виклики в історичній перспективі

3.3.4 Росія - імперія перехідного періоду

3.3.5 Китай - імперія перехідного періоду

3.3.6 Османська імперія та Туреччина - від ісламської імперії до світської національної держави

3.3.7 Колишні імперії та європейська інтеграція в порівнянні

3.4 Класи 11/12

3.4.0 Орієнтація в часі

3.4.1 Шляхи до західного модерну (11.1, базовий предмет)

3.4.2 Шляхи до модерної доби (11.1, профільний)

3.4.3 Диктатури у 20 столітті як альтернативні концепції парламентської демократії (11.2, основна тема)

3.4.4 Моделі врядування у 20 столітті: Загрози демократії та свободі (11.2, спеціалізація)

3.4.5 Західна та Східна Європа після 1945 року: Прагнення до процвітання та участі (12.1, базовий предмет)

3.4.6 Західна та Східна Європа після 1945 року: Шляхи до постіндустріального громадянського суспільства (12.1, спеціалізація)

3.4.7 Актуальні проблеми постколоніальних просторів в історичній перспективі (12.2, базова)

3.4.8 Актуальні проблеми постколоніальних просторів в історичній перспективі (12.2, основна)

Привертають увагу пункти під назвою «Орієнтація в часі» або «Орієнтування в часі». На сайті міністерства культури молоді та спорту землі Ваден-Вюртенберг знаходимо цю ж програму і пояснення до першого такого пункту: «3.1.0 Орієнтування в часі. Охарактеризувати історичний період, якому присвячені уроки історії в 5/6 класах, учні можуть використовувати такі дані: 10 тисячоліття до н. е. Перехід від палеоліту до неоліту в Європі, з IV тис. до н. Єгипетська цивілізація, 5 століття до н. е. Афіньська демократія, з кінця 1 ст. н. е. Римська імперія, 800 р. Імператорська коронація Карла Великого» [10]. Тож це звичайний вступний урок, який має охарактеризувати період та надати основні поняття і терміни а також дати, які мають освоїти учні.

Але, як вже згадувалось, Німеччина різна, відтак користувач **ghostedygrouch** ділиться своїм неприємним досвідом: «Я із Західної Німеччини, недалеко від кордону зі Східною Німеччиною. Ми почали в 5 класі (близько 10 років у 1990 році) з кам'яного віку та бронзового віку. Потім до кінця 7-го класу (14

років) був Стародавній Єгипет, Середньовіччя, Французька революція і Перша світова війна. Ні римлян, ні греків, ні навіть німецьких племен, ні промислової революції. Німецькі колонії взагалі не згадувалися. З 8 класу і до атестату зрілості (13 клас) це був Гітлер. І більше нічого. Гітлер тут, Гітлер там, навіть німецькою та англійською ми читали книги про Другу світову війну. Це було втомливо. Зрозумійте мене правильно, це важлива тема, але в історії є більше, ніж Гітлер. Навіть якщо йдеться про німецьку історію. Ми нічого не знали про післявоєнний час, 50-ті роки, холодну війну, рух 68-го року – ми навіть нічого не дізналися про НДР чи падіння Берлінської стіни. Саме тому мені знадобилося багато часу, щоб визнати падіння стіни історією». [7]. Доцільно згадати про концентричний принцип, в Німеччині він сконцентрований на ХХ ст. і має на меті продемонструвати всю трагічність воєн, розпочатих у минулому німцями. Саме зі школи німцям прищеплюють пацифізм і всіляку неприпустимість війни.

Дослідження гіркого минулого присутнє у німецьких підручниках з дидактики, історії, суспільствознавства та політичної освіти. Звідти знаємо: «Культура пам'яті. Роберт Бейер. Навіщо потрібна освіта про Голокост? 21 століття не в останню чергу стане епохою, в якій – рано чи пізно – ніхто не буде особисто пам'ятати події, звірства та злочини націонал-соціалістичного режиму. Навіть зараз, у 2011 р., майже не залишилося очевидців, які б хотіли і могли передати свій досвід стороннім особам або шкільним класам. З відходом у небуття покоління злочинців і свідків, але передусім тих, хто вижив і допомагав, групи людей, які в останні десятиліття були найпотужнішими і найвпливовішими, які в останні десятиліття найсильніше і найпереконливіше застерігали, що події, подібні до тих, що призвели до Голокосту, не повинні повторитися.

Відповідальність за це завдання буде в майбутньому ще більшою мірою лежатиме на вчителях (історії).

Якщо Теодор Адорно матиме свій шлях, це завдання навіть стане найважливішим освітнім завданням з усіх. У праці «Освіта після Освенцима» він постулював: «Вимога, щоб Освенцим не повторився, є найпершою справою в освіті(...)» [1, с.122].

Вдалося трохи розпитати про історичну освіту користувача **livinginanutshell02**, яка згадує: «Я закінчила університет майже три роки тому в Шлезвіг-Гольштейні, щоб було зрозуміліше. У нас також протягом 1,5 року була велика проблема з Ковідом, тому це багато чого зіпсувало» [7].

На питання, які сучасні технології використовувалися на уроках історії (інтерактивні карти, планшети, електронні дошки), отримав таку відповідь: «Нічого такого. У деяких школах є дошки, але ми все одно використовували діапроектори, а пізніше – звичайний проєктор + екран. Якщо ми проводили дослідження самостійно, то могли отримати в школі ноутбук» [7].

На питання на чому зосереджувалася увага при вивченні історії (економіка, культура, релігія, політика), отримав таку відповідь: «Політика, культура, економіка і релігія приблизно в такому порядку. Залежно від теми вони намагаються дати учням загальний огляд важливих тем»[7].

Як виглядають тести / іспити з історії? – «Молодші учні мають відповідати на запитання, тоді як старші учні аналізують джерела в есе (наприклад, текст, малюнок, карикатуру, цитату)» [7].

Чи є якісь спеціальні контурні карти, на яких потрібно малювати кордони різних країн у різні епохи, або зошити, які потрібно купувати для уроків історії? – «Ні. Ми іноді дивимося на карти, але це зовсім не обов'язково, щоб вивчити всі кордони і те, як вони змінювалися, – І тут багато німців навіть не розуміють, що таке ці «контурні карти», іноді німці вважають, що потрібно

малювати карти з нуля, самотужки, практика контурних карт і в Україні вже показала свою невисоку ефективність, часто учні просто не купують їх, або ж якщо купують то нерідко відмовляються їх використовувати, – як висновок, на уроках історії основна увага приділялася Німеччині та її відносинам у Європі протягом всієї історії, і хоча ми побіжно згадували й інші європейські країни, ми не висвітлювали їхню історію в деталях. Більш конкретна історія Франції чи США, наприклад, розглядалася на уроках англійської та французької мов» [7].

Отже, система освіти в Німеччині постала перед проблемами, які не чужі й Україні. «Престижні професії», брак абітурієнтів на точні спеціальності та надто велика кількість охочих опанувати гуманітарні дисципліни.

На думку багатьох, системі необхідне реформування та забезпечення рівномірного випуску як школярів *Hauptschule* і *Professionalschule*, так і *Gymnasium*.

Як стало зрозуміло, ставлення німців до системи освіти і викладу історії в школах різне, що й не дивно через федеративність освітньої системи. Комуś пощастило, і він вивчав комплексну історію Німецької держави, а комуś уже з 8 класу лише й нагадували про Гітлера і помилки минулого.

Ще одна різниця відмінність – технологічність шкіл, від крейди до сенсора – різниця відчутна. Також нарікають на складність вступних іспитів (про це не згадувалося), однак у Німеччині для вступу іноді треба здати 10 екзаменів, на що сильно скаржаться як батьки, так і учні. В інтернеті вже давно набирає популярності тренд «*Sell your soul to the German school system*» – на нього реагували і міністри, але поки найбільше, що отримали протестувальники – це обіцянки. Така жорстка система, можливо, пов'язана з браком звичайних робітників, працівників сфер обслуговування тощо.

Щодо мети історичної освіти, то вона має пацифістський характер, спрямований на недопущення колишніх помилок. Необхідно поважати визнання Німеччиною звірств воєнного часу та її чітке прийняття повної відповідальності за нацистські злочини. Вона суворо дотримується законів, які забороняють заперечення Голокосту і будь-які дискусії, що прославляють нацизм. Тож іншу частину дослідження займатиме вивчення історії в німецьких школах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дидактика, історія, суспільствознавство та політична освіта. Моделі, тексти, приклади / за ред. Барбара Дмитраш, Алоїз Еккер, Ірен Еккер, Фрідріх Оль. 128 с. С. 122. Режим доступу:

https://fdzgeschichte.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/i_fdzgeschichte/RESSOURCEN/18_06_2012_Broschuere.pdf

2. Зарубіжна система вищої освіти : навчальний посібник / автор-упорядник М.І. Гагарін. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 102 с. С. 53.

3. Навчання історії в зарубіжній школі : навчальний посібник / Боровець І., Дубінський В., Паур І. за ред. д-ра іст. наук, проф. С. Копилова. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. 244 с. С. 60, 63.

4. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с. С. 41.

5. Сисоева С.О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с. С.110.